

Jiří Pokorný: Odkaz Josefa Hlávky

Praha: Academia, 2008, 302 stran

První vydání, formát 200 × 140 mm, váz., čb., ISBN 978-80-200-1590-7.

Někteří čtenáři Cor et Vasa budou asi překvapeni. Tato zpráva o knize se netýká ani ischemické choroby srdeční ani kardiomyopatií, dokonce ani (tak očekávaných) monografií věnovaných arytmiím a myokarditidám. A přesto se domnívám, že si publikace podávanou informaci zaslouží.

Kniha Jiřího Pokorného je věnována Josefu Hlávkoví, osobnosti zcela mimořádného významu. I když žil v 19. století (narodil se v roce 1831 a zemřel v roce 1908), většina současníků spojuje jeho jméno jen s Hlávkovou kolejí v Jenštejské ulici v Praze 2 a budovou porodnice u Apolináře.

Josef Hlávka žil v době Gründerské, zakladatelské a sám patřil k těm, co zakládali (a nebylo toho nijak málo). Kniha se věnuje především čtyřem jeho zakladatelským počínům: založení a historii České akademie věd a umění, Národohospodářského ústavu, Hlávkových studentských kolejí a nadaci Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. I když měl své poradce, přesto tyto čtyři instituce fakticky založil, hmotně vybavil a pověřil usku- tečňováním své vize všestranného, hospodářského, intelektuálního a kulturního posilování českého národa. A co víc? Josef Hlávka nejen správně reflektoval současné potřeby, ale i správně předvídal. Důkazem je skutečnost, že některé z institucí

přetrvaly nebo na jejich bázi (Akademie, Národohospodářský ústav) vznikly instituce současné, moderní pokračovatelky jeho představ.

Vlastní text je rozdělen do pěti částí: krátkého úvodu o předpokladech mecenášské činnosti Josefa Hlávky a jeho mecenášské politice, a čtyř samostatných kapitol, pojednávajících o jmenovaných čtyřech institucích. Podávané informace se ale netýkají jen okolností, za nichž tyto čtyři významné instituce vznikaly, jejich počátků a programových východisek, ale i dalších jejich osudů v době trvání Rakousko-Uherska, první republiky, za nacistické okupace a protektorátu i v době po II. světové válce. Setkáme se nejen s osudem institucí, ale i řadou jmen, v té době významných osobností. Kromě většího počtu politiků a umělců jsou uváděna i jména četných významných lékařů, kteří se aktivně angažovali v Hlávkových projektech; samozřejmě zde nechybějí jména J. E. Purkyně, Kamila Hennera, Eduarda Alberta, Antonína Heverocha, Karla Chodounského a dalších.

Ačkoli autor publikace (doc. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.) je archivář a historik, kniha není jen suchým výčtem historických fakt a citací archiválních listin. Je napsána dobře a dobře se i čte. A rozhodně jí nechybějí prvky zajímavosti.

František Koukolík: Před úsvitem, po ránu

Praha: Karolinum 2008, 225 stran

První vydání, formát 185 × 140 mm, brož., dvoubarev., cena 240 Kč, ISBN 978-80-246-1496-0.

Osobně si MUDr. F. Koukolíka, DrSc., velmi vážím. Je velmi vzdělaný, sečtělý i informovaný a patří k uznávaným populizátorům neurověd. Vlastností jeho knih (které znám) je, že jsou zajímavé a „chytře“. Kdo si všimá také uváděné literatury zjistí, že časopisy, ze kterých čerpá, patří k světově nejprestižnějším (Nature, Science aj.) a že jsou, podobně jako uváděné monografie, vždy z několika posledních let. Ve zkratce: MUDr. F. Koukolík má o čem psát a umí to napsat. Především z těchto důvodů jsem se s uvedenou knihou seznámil.

Publikace je sice určena široké veřejnosti (tedy i kardiologům), ale sám autor ji označuje jako náročnější. S tím je nutné jen a jen souhlasit; dokonce si myslím, že těch „dědečků a babiček, kteří budou mít sílu ji přečíst“ (citace z autorovy předmluvy) nebude skutečně mnoho. Kolik asi bude mladých kardiologů, si netroufám ani odhadnout.

O čem kniha je?

Předkládá nové (převážně experimentální) poznatky o vývoji dětského mozku a dětské psychiky (poznávání, interpretace materiálních i psychických jevů, které dítě obklopuje, fyziologie jeho vývoje a vznik narušení aj.). Vlastní text je sice rozdělen do sedmi kapitol, ale jejich obsah se vzájemně prolíná. První kapitola (s trochu poetickým názvem Před úsvitem) se zabývá na 14 stranách vznikem a vývojem druhů a stavbou a funkcí jejich mozku. Rozsahem největší druhá kapitola (60 stran) popisuje citový vývoj dítěte. Třetí se věnuje poznávání (38 stran), čtvrtá paměti (18 stran), pátá jazyku a řeči (22 stran). Krátká šestá kapitola (8 stran) se zmiňuje o problematice čísel – úmyslně nepíše „matematiky“. Tato problematika je mimořádně zajímavá, protože se týká pochopení a manipulace s abstrakt-

ními pojmy (zde ale musím podotknout, že snad proto se mi konstrukce i interpretace citovaných experimentů „moc nezdála“). Poslední sedmá kapitola je druhá nejdelší (48 stran). Je napsána „Jak se tvoří člověk“. Je sice také velmi zajímavá, ale velmi, velmi spekulativní (např. jak to bylo s „jástvím“ u austrálopitka nebo u Homo ergaster, nelze asi ani tušit, tím méně kvantifikovat; také některé uváděné pokusy provedené např. na šesti členech pro mne v žádném případě nejsou přesvědčující). Ale i přes tyto poznámky je tato kapitola velmi zajímavá.

Co napsat o knize závěrem a komu ji doporučit?

Kniha nese pečeť Koukolíkových knih: je zajímavá, téma je neotřelé, informační úroveň vysoká. A protože je svěže napsaná, je čtivá.

Mohu ji doporučit všem, kteří si chtějí přecíst skutečně kvalitní populárně-vědeckou knihu, chtějí se dozvědět něco nového (a jiného, než jak diagnostikovat a léčit), a chtějí strávit se zajímavou knihou několik hezkých hodin.

Štěpán Svačina: Hypertenze při obezitě a diabetu

Praha: Triton 2007, 134 stran

První vydání, formát 140 × 200 mm, váz., čb., cena 299 Kč, ISBN 80-7254-911-1.

Knih o hypertenzi najde zájemce na našem knižním trhu několik. Všechny mají jedno společné: jejich autoři jsou vysoce kvalifikovaní hypertenziologové nebo kardiologové, proto se také zásadně neliší obsahem a na problematiku hypertenze mají podobný úhel pohledu.

Kniha, kterou napsal prof. MUDr. Štěpán Svačina, DrSc., současný přednosta III. interní endokrinologicko-metabolické kliniky Všeobecné fakultní nemocnice a 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze, je jiná. Na publikaci je vidět, že ji nepsal ani hypertenziolog, ani kardiolog. Prof. Svačina náleží mezi naše přední obezitology a diabetology. Svůj profesní zájem získal na pracovišti, které založil a vedl profesor Josef Charvát, kde se klinicky i vědecky věnuje problematice diabetu i obezity již druhá generace lékařů.

O významu hypertenze, obezity i diabetu dnes již nikdo nepochybuje. Většinou však byly obě tyto choroby studovány jako izolovaná onemocnění. Proto také víme, že v současnosti je v ČR asi 770 000 diabetiků, že prevalence hypertenzí mezi osobami nad 60 let věku je asi 60 % a v neselektované populaci kolem 30 %, že stejné procento nemocných o své hypertenzi neví a z těch, u nichž již byla diagnostikována, není asi třetina adekvátně léčena. Z rozsáhlých populačních epidemiologických studií víme, že hypertenze je jedním z hlavních nezávislých rizikových faktorů ICHS.

Knihu, která se věnuje komplexně hypertenzi, obezitě a diabetu, je nutné jen uvítat. Zvláště je-li psána odborníkem tak povolaným, jakým v problematice obezity a diabetu profesor Štěpán Svačina bezpochyby je.

Kniha je útlá, má jen 134 stran. Vlastní odborný text je rozdělen do dvanácti samostatných kapitol. Po úvodu následují kapitoly: Hypertenze jako metabolické onemocnění (10 stran), Metabolický syndrom a esenciální hypertenze (12 stran), Patogeneze hypertenze u obézních pacientů (24 stran), Patogeneze hypertenze u diabetu 1. typu (8 stran),

Prevence diabetu 2. typu a léčba hypertenze (12 stran), Patogeneze hypertenze u diabetu 2. typu (4 strany), Léčba hypertenze u diabetu (10 stran) a Komplikace hypertenze s ohledem na metabolická onemocnění (4 strany). Kapitolou Komplexní léčba pacientů s metabolickým onemocněním (4 strany) odborná část knihy končí. Následují Seznam literatury a Rejstřík.

Po informační stránce je kniha na vysoké úrovni. Převážná část uváděných fakt odráží literární prameny z posledních dvou až tří let, jen zcela výjimečně odkazuje na práci, která vyšla před rokem 2000. Vlastní text je psán pěknou češtinou, čte se lehce. Je doplněn 23 tabulkami a 43 černobílými obrázky. Protože knihu psal jediný autor, je její styl vyrovnaný, nikde nedochází k opakování údajů. Kniha nepřináší pohled kardiologa nebo hypertenziologa na problematiku hypertenze, ale ukazuje ji „z jiného úhlu“, kterým se hypertenziologové zpravidla nedívají. O to je zajímavější i cennější, i když některé publikované názory jsou netradiční. A možná, že budou i pro mnohé (kardiology) překvapivé. Vždyť dnes už jen málokdo pochybuje o tom, že jak obezita i diabetes, tak i hypertenze, jsou především geneticky podmíněné syndromy, které se sdružují „(volnou vazbou)“? Je-li tomu tak skutečně, můžeme poznat jediné tehdy, budeme-li jak diabetes, tak i obezitu a hypertenzi studovat a hledět na ni „z mnoha odlišných úhlů“. A právě o tento nevěštní pohled se autor této publikace snažil.

Komu ji doporučit? Určitě by si ji měli přecíst všichni hypertenziologové. Najdou v ní řadu zajímavých skutečností i podnětů k přemýšlení. Užitek však přinese nejen kardiologům, ale i lékařům pracujícím v diabetologických, obezitologických i hypertenziologických ambulancích.

Prof. MUDr. Jan Petrášek, DrSc.,
III. interní klinika, VFN a 1. LF UK, Praha,
e-mail: petrasek@galen.cz, jvpetr@quick.cz